

SZÉP TESTBEN SZÉP LÉLEK

Könyveink kötéséről

Persze, hogy a tartalom a legfontosabb, egy könyv jósága azon áll vagy bukik. De a külseje sem mellékes. A kötése, fedőlapja, borítója. Nem vagyok szakember, azért mégsem illetéktelen — használója, »fogyasztója« vagyok a könyvnek, s ebben a minőségemben szeretnék erről néhány szót szólni.

Könyvtárosok, könyvesboltok dolgozói tanúsíthatják, Fedor Ágnes cikke a Művelt Népből is bizonyítja, hogy nagyon sokan a címlap szerint választják meg olvasmányukat. Hogy ezek kezdő olvasók? Nem is olyan biztos, hogy mind azok. Öreg, gyakorló olvasóknak, könyvgyűjtőknek sem közömbös, milyen a kötés; vonzó, csábító, a tartalomhoz simuló-e a címlap. Nőde főlegesen is bizonygatni, hogy másképp vesz az ember a kezébe egy izlésesen kiállított könyvet, mint egy csúnyát.

Kezdjük szemlénket a technikai kivittel. Köz hely számba megy, hogy a könyvvásárlók — ma, nálunk — kötvé szeretik megvenni a könyvet, könyvtáraink nem is használhatják másképp. Ezen nincs mit csodálkozni, ha megvesz az ember egy könyvet, elvárja, hogy ne csak a tartalma legyen tartós; olvasóink nem pillanatnyi kalandot keresnek a könyvvel, nem egyszer akarnak átfutni rajta és aztán elhajítani, mint a kifacsart citromot. A magánkötések pedig kimentek a divatból, mert drágák és nehéz könyvkötőt találni.

Nos, a tartósság követelményének az utóbbi időkben jobbra eleget tesznek kiadóink, általában kötvé jelentetik meg könyveiket és — elenyésző kivétellel — magánhasználatra megfelelően. Az élen kétségkívül a Szikra jár, a marxizmus—leninizmus klasszikusainak, de más politikai íróknak a műveit is tartós, a tartalomhoz illő egyszerű, izléses egészvásonban hozza forgalomba. Kötéseinek technikai kivitele jól forgathatókká teszi könyveit. Le lehet tenni őket az asztalra, nehezek nélkül sem csukódnak maguktól össze — szóval jól lehet tanulni belőlük.

E tekintetben többi kiadóinkkal sincs már nagy baj. Ritkaság az olyan könyv — mint például az Új Magyar Könyvkiadónál megjelent Thomas Mann: Novellák —, amelyet egészen ki sem lehet nyitni, a sorok végét és elejét csak kukucskaival lehet elolvasni, vagy ha az ember egy erélyesebb mozdulattal mégis megkísérli kitárni, mindjárt szét is megy és hullanak belőle az ívek. S fűzve már csak — azt mondhatni — az élő magyar

költők versköteteit bocsátja közre a Szépirodalmi. Talán azért, mert kötve — a kis példányszám miatt is — nagyon drágák lennének? Vagy, mert »úgysem veszik meg őket, minek még egy kötést is beléjük fektetni?« Komolyan remélem, hogy ez utóbbi feltevést nem vallják, s csak az én »rosszindulatom« tétélezi fel. De mindenesetre tény, hogy már csak azért sem oly kelendők ezek a verseskönyvek, mert fűzöttek, s mert olyan szürke, egyhangú, jaj-észre-ne-vegyenek módon megbúvó a borítójuk, hogy a vásárlók valóban nem veszik észre őket. Igazán példát vehetne a Szépirodalmi akár az Új Magyarotól, mely a szovjet költőket (például: Iszakovszkij Válogatott versek) illő köntösben, félvásonban, vagy legalábbis kartonálva bocsátja ki — és tegyük hozzá: izlésesen. De még inkább példát vehetne a Magvetőtől; ennek verseskötetein látszik, hogy igazán szívvel-szeretettel adja őket az olvasó kezébe. Például Sipos Gyula versei, szépen kötve, külön borítóval, s a borítón Zádor István kifejező, a tartalomhoz simuló, finom, művészi rajzával csak úgy kínálja, kellett magát, szintűgy Nadányi Zoltán Aranypiros pillangója. Ide is írom címlap tervezőjének a nevét: Pap Klára — megérdemli. Az ilyen könyveket öröm már kézbe venni is. Biztos vagyok benne, hogy még üzletnek is jobb, amit a Magvető csinál — kevesebb verskötete marad majd a Könyvterjesztő nyakán.

Át is csúsztam már a kötés, borítólappal művészi kivételére. A követelményekkel mindenki tisztában van: legyen a tartalomhoz illő, kifejező, szép, vonzó.

Sorozataink kezdenek izlésesek lenni. Általában egész vásonban jelennek meg (Lenin, Sztálin művei, A világirodalom klasszikusai, Jókai, Mikszáth, Móricz válogatott vagy összegyűjtött munkái), köntösük egyszerű, geometrikus díszítésű. S így van ez jól. Nekem tetszik a Móricz-köteteken az író dombornyomású arcképe is; kár, hogy az utóbb megjelent köteteknél durvul a kivitel, az arc finomabb részletei elmosódtak. Ezeknél a sorozatoknál csak egy baj van — eltekintve a Jókaitól, melyhez kevésbé komor színt is lehetett volna találni a sötétbarnánál —, az, hogy ahány kötet, annyiféle színárnyalatú, s gyakran annyiféle minőségű váson. Különösen bántó ez a Móricz-sorozatnál, itt a tizenötféle kék tizenötféleképpen fakul is. El kellene valami módon érni,

hogy a textilgyárak állandó minőséget gyártsanak, mert ez az akaratlan tarkaság nagyon csúnya. S ha nincs olyan kék festék, amelyik nem veszi a színt, akkor — szomorú szívvel — de le kell mondani a kék kötésekről. All ez klasszikus költőink bibliofil kiadásaira is. Igen gyorsan fakulnak. Az aranyozásra is jobban kellene ügyelni, különösen a zöld nyersvászonba kötött klasszikusokról kopnik, porlik le igen hamar.

Nem tartom rossznak — éppen mert nehéz egyforma színű és minőségű vászont kapni — az Orosz Remekírók sorozat megoldását; minden író más szintet kap, a gerinc-címkék színei is jól összehangoltak — szépen, élénken hatnak kötetek a polcon. Csakhát itt is jó lenne, hogy az egyforma színek valóban egyformák lennének.

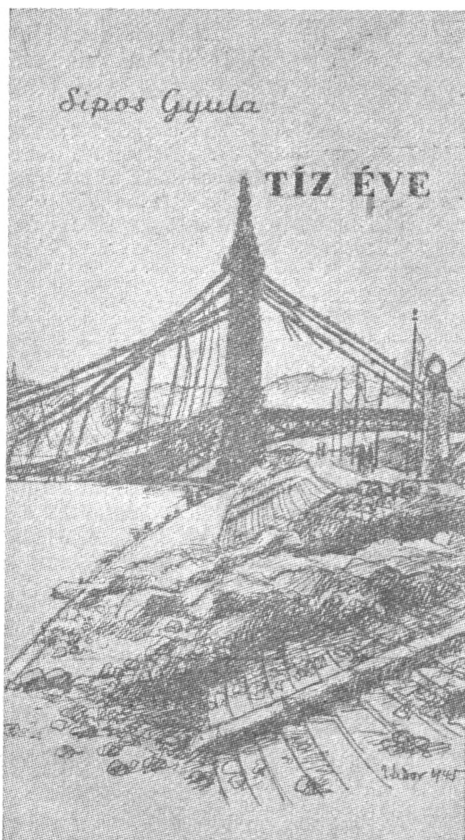
A Művelt Nép Könyvkiadó sorozatait már nehezebb megdicsérni. A Kultúra Mesterei sorozat fedelének stilizált rajzos megoldása nem csúnya, de nem is különösen vonzó. Pedig épp az ismeretterjesztő művek szorulnának rá — jellegüknél fogva — magukkal több különösre. Úgy vélem, kapósabbak lennének

ezek a monográfiák, ha fedelükön annak a fényképét vagy festményreprodukcióját hordanák, akiről szólnak; olyasféle megoldást képelek, amilyen annak idején az Athenaeum novellás kötetei voltak. Az is baj, hogy vékonyságuk miatt legtöbbjüket nem szabad kötve forgalomba hozni. Talán engedni lehetne a szabály merevségéből, hisz tartalmuk megérdemli a tartós külsőt.

Sehogy se tetszik nekem az Ember és Világ sorozatnak szecessziós félvászon kötése sem. A vászon a gerincen arra szolgál, hogy tartósabb legyen a kötés, azt, hogy ez a fedőlapnak majd a középig húzódjék — semmi sem indokolja. A század elején a mindenáron újat akaráss vitte erre a megoldásra a kiadókat. Ma ez csupán pazarlás, szépek semmiképpen nem lehet nevezni, mert megtöbbszöríti a címlap évszázadok kialakította nemes arányait.

A Műveltség Könyvtára sorozat kötetei sem csábíthatják az olvasókat. Nem az olcsó kivitel a baj — legyen is olcsó —, hanem a címlap merev és szürke kifejezőtelensége, unalmassága. Higgye el a Művelt Nép Könyvkiadó és a tervező Richter Ilona, hogy ha olyasféle fedőlapot rajzolna ennek a sorozatnak is, mint amilyent Halifman: A méhek című könyvének, még jobban szétkapkodnák a köteteket. Mert ez valóban szép és kifejező. Mind a sárga tónusú, a méh sejtjeit idéző fedőlapja, a jobb alsó sarokban a három finomrajzú méhecskével, mind az égszínkék alapszínű borítója a zsályára szálló, felnagyított és természetrajzi pontossággal megrajzolt és színezett méhvel. A borító függőlegesen csíkozott gerince külön dicséretet érdemel. Legszebb kivitelű könyveink egyikeként tartom.

Ha már a borítóhoz értünk, hadd mondjam el, milyen jó, hogy ismét megjelent könyveinken. Nem, nem haszontalan ez, még akkor sem, ha idővel elrongyolódik és el kell dobni. Először is teret nyújt grafikusainknak, hogy izléses rajzsal vonzóbbá tegyék könyveinket. Milyen szép például a Jávorka—Csapody: Erdő, mező virágai-é, halványzöld alapon néhány sárga virág. Boór Vera munkája. Sokkal járult hozzá a könyv kedveltségéhez. Horváth Tibor: Ázsia művészete borítójáról (és fedeléről is) — ez is Richter Ilona munkája — szintén csak elismeréssel lehet szólni; a tompa szürke alapból kiugró kis plasztika fényképe egy szempillantás alatt megérteti, mit rejt a könyv. A Magyar festészet a XIX. században borítóján Barabás festményének színes reprodukciója is csábító ízelítő a műből. De a

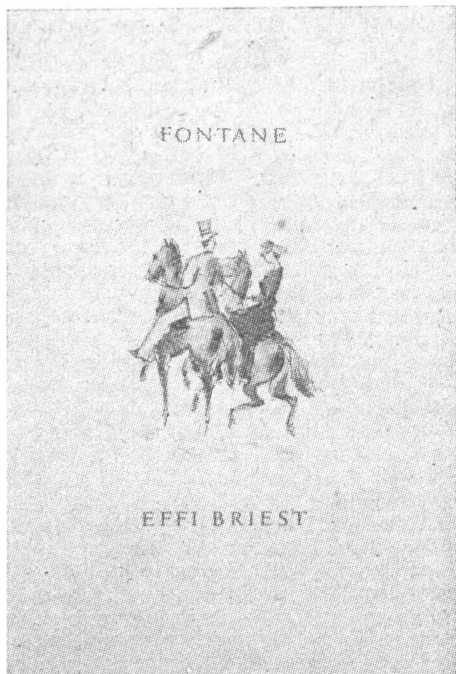

szépirodalmi munkákat is vonzóvá teszi a szép borító, hisz a fedőlagra magára — anyaga miatt — többnyire nem lehet színés rajtot nyomtatni, a borító pedig szinte kívánja ezt. S egy jó rajz — ha a grafikusban van elég alázat, s elsősorban nem önmagát akarja kifejezni, hanem az író művét — gyakran többet mond, mint a regény címe. Ilyennek tartom sok más között Csobány Kálmánét Tersánszky J. Jenő: A vándor című regényén, s Fontane: Effi Briest című regényének borítóján Kálmán Klaráét. Ez utóbbinak halvány, bánatos színei hozzásimulnak a regény hangulatához. Még sok szépet említhetnék, például Csillag Veráét Fielding: Jonathan Wild című könyvén; nagyon helyes volt a kortárs Hogarth rajzát felhasználnia.

Csak egy kevésbé sikerültet, a Laxness: Független emberekét; itt a fametszet-szerű rajz semmitmondó, s az ezt keresztetűző hízmés-mintát utánzó szalag pedig fölösleges. Csergezán Pálnak bármelyik belső illusztrációja szebb, kifejezőbb lett volna, különösen az utolsó, mely mély szomorúságával, s bátor emberségével az egész regény hangulatát híven idézi.

De nemcsak ez a haszna a borítónak, hogy teret ad a regény címét támogató, az érdeklődést felkeltő rajznak — a borító belső fülén el lehet mondani néhány szót az íróról és a műről. Nagyon hasznos ez a könyv eladója és a könyvtáros számára, lehetővé teszi az értelmes ajánlást, de a vásárlónak is jó, könnyen tájékozódhat, s az olvasó is megtudhat legalább valamit az íróról — különösen, ha nincs a könyvben elő-, vagy utószó. Érthetetlen, hogy kiadóink gyakran kihasználatlanul hagyják ezt a lehetőséget, s nem adnak »fülszöveget«.

A fedőlapok is egyre szebbek lesznek. Ma már ritkaság számba megy az olyan csúnyaság, mint Fegyin: Európa elrablásáé. Nem is értem, hogy sikerelet ez ilyenre: a felnagyított halványbarna zsákvászón utánzaton hatalmasra nyomott — mégis alig látható — otromba arany betűk, és sötétbarna gerincvászón; a színek ütik egymást és az egész semmit nem fejez ki. Milyen más például a német Die Märchen der Weltliteratur sorozat fedelét követő, de még azokénál is sokkal szebb Orosz mesék címlapja, F. Gyórfy Anna orosz népi motívumokból összeállított, két tompa színben tartott fedőlappirosa. Ez valóban szöttek hatását kelti, anélkül, hogy valódi vászonnak akarna látszani. Szép a Röpülő páva, röpülő Csillag Vera tervezte arany-

nyomásos, stilizált rajzú fekete vászon kötése is, s Végh Gusztáv é is, Puskin Anyeginjén. A szépeket még soká sorolhatnám, de hely híján csak a kínai költők köteteit említem meg, stilszerűek, s az előzéklapokat is ötletesen hasznosítják.

Sommázva a dolgot: egyre gyakoribbak a szép és jó kötések, az kellene, hogy mindennapivá váljanak. Nem tudom, mi-féle kánon vagy szabály írja elő például, hogy az ismeretterjesztő sorozatoknak — amelyeknek minden darabját más szerző írja más tárgyról — uniformizált kötésben kell megjeleníteniük, meghozzá az iskolás könyvek unalmát idézőben? Nem lenne elég, ha jellegükben volnának azonosak, de mindegyikük a tárgyat kifejező újra és újra megrajzolt kötésű? Azt hiszem, a fényképet is — s nemcsak portrét — bátrabban lehetne felhasználni borítónak, fedőlapnak. A vásznak is gazdagabbak lehetnének színekben, még mindig nagyon sok a különböző árnyalatú barna. A gerincvászontól elütő színű címkével — mint az Orosz Remekírók sorozatnál — ugyancsak kellemes változatosságot lehet elérni. S a szakemberek bizonyára tudják, mennyi más lehetőség áll még rendelkezésre.

Zolnay Vilmos